

AZ ÁLLAMPÁRTI POLITIKA A NEVELÉSTUDOMÁNY KÉPVISELŐINEK DISKURZUSAI AZ ÖTVENES ÉVEK ELSŐ FELÉBEN

ONK, Debrecen, 2014. november

Sáska Géza

saskag@t-online.hu

Köszönetnyilvánítás

Köszönöm:

- *Nagy Péter Tibornak;*
- *Pénzes Dávidnak;*
- *Pukánszky Bélának;*
- *Trencsényi Lászlónak*

a személyek azonosításában és a megfelelő források fellelésében nyújtott segítségüket.

Valamint

- **Németh Andrásnak**, aki lehetővé tette az előadásom megtartását.

Axióma:

Tudjuk, hogy az NDP irányításával tudatos elitcsere és intézményi rendszer reform történt 1949 végén- 1950 elején.

Kérdés:

alkot -e intézményes hálózatot az állami, és pártpolitika képviselői, valamint a neveléstudomány elitje?

Ha igen, hogyan igazolható?

- 1) Az MTA Pedagógiai Főbizottsága valamint az OM *elméleti* lapja, a Pedagógiai Szemle szerkesztőbizottság állandó tagjainak, munkahelyük (beosztásuk) összevetésével.
- 2) Az oktatásra vonatkozó MDP határozatok, valamint a szovjet (oktatás-) politikai lépések neveléstudományi interpretálásában részvevő személyek és Intézmények (részleges) beazonosításával.
- 3) A diskurzus irányát mutató pártállami és neveléstudományi kapcsolat jellegének feltárásával.

Az (1) új intézményi rendszer áttételes, és az (2) elitcsere követlen igazolása a neveléstudományban

„1950-ig, a *Magyar Dolgozók Pártja* Központi Vezetőségének emlékezetes 1950 március 29-i határozatáig hazánkban

- (1) **a marxista-leninista pedagógia nem tudott kibontakozni.**
- (2) **Ellenséges elemek a pedagógiát nyugati, imperialista országokból importált pedagógiával helyettesítették. Ugyanakkor**
- (3) **továbbéltek a Horthy rendszer különböző reakciós pedagógiai irányzatai.” (SG kiemelései)**

Ágoston György: *Magyar Tudományos Akadémia vitaankétja a pedagógia tudományának helyzetéről és feladatairól 1954 június 12.*
In: *Pedagógiai Szemle* 4-5 szám 396.o

Az új neveléstudományi elit kiválasztásának és diskurzusainak három kritériuma

A jó

1) Marxista pedagógia legyen,

a maximus validitását az MDP adja meg, a Szovjet politikát követve.

2) Tudományosság helyes értelmezésének a kompetenciája;

- A párpolitika pedagógiai tematizálása.
- A szakmai viták döntő érve párt-politikai.

A rossz

3) Kizáró szempont a 'nem-marxista' irány követése:

- Aki, a 1945 és 1950 között szerveződött új nyugat orientáltságú, pedagógiai elitbe tartozik. (Pl. Mérei, Vajda Gy. M.)
- Aki a háború előtti pedagógiai elit tagja.
- Pl. Karácsony, Prohászka, Kiss, Faragó, Bognár, Várkonyi, Szemere.

A pedagógiai elit azonosítása tudományos-politikai intézményi térben

- I. MTA, Pedagógiai Főbizottságnak tagja;
- II. A monopol helyzetbe hozott elméleti lap a Pedagógiai Szemle szerkesztőbizottsági tagja, rendszeres szerzője;
- III. Egyetem pedagógiai szervezeti egységének élén áll, Pedagógiai főiskolai igazgatója.
- IV. Tömegszervezet pedagógiai területének vezetője.

I. Az 1951-ben létrejött MTA Pedagógiai Főbizottságának három szerepe

1)

Az MDP policyját, közvetlenül, vagy az MTA vezetésétől megkapott feladatokat szakmásítják, illetve a kitűzött irányhoz illeszkedő önálló szakmai-szervezeti tevékenységet folytatnak.

A követő magatartás a pártpolitikához, :

'A legnagyobb jelentőségű tény, hogy 1950-től kezdve a magyar pedagógusok megismerkedhettek a szovjet pedagógia rendszerével, tapasztalataival. Ez az alapvető feltétele volt, annak hogy marxista-leninista pedagógiai elméleti munka megindulhasson hazánkban.'
(Ágoston, 1954. 397.o.)

II.

A pedagógia/pszichológia képviselőinek érdek-, és nézetkülönbség nem szakmai diskurzus során, hanem politikai dimenzióban oldható fel.

Ez pedagógiai elit belső harcainak az új nyelve.

- *'Az akadémiai vitában [1952 okt. 25 SG] volt olyan álláspont, amely szerint a didaktika az értelmi nevelés elmélete...Ez nem egyezik meg a szovjet pedagógia álláspontjával, de megegyezik a burzsoá pedagógia álláspontjával.* (Nagy Sándor. Pedagógia néhány kérdése az akadémiai vita tükrében Ped. Szle. 1952. 139.o..

3)

1951-től az új tudományos elit kiválasztásában és legitimálásában meghatározó szerep jutott a Főbizottságnak, (illetve az Országos Tudományos Képesítő Bizottságának)

1950. évi 44. törvényerejű rendelet

Az újrendszerű tudományos fokozat [kandidátus, doktor SG.]bevezetése és elnyerésének szabályozása tárgyában.

• 1951. évi 26. törvényerejű rendelet

A tudományok doktora tudományos fokozat bevezetése és az egyetemi oktatói, valamint a kutatóintézeti kutatói állások, illetőleg fokozatok szabályozása tárgyában

.! A Főbiz. létrehozásának szervezeti kényszere!

.

Kandidátusok 1952 - 1956

A gyógypedagógusok nélkül

1) Aspirantúra alapján tvr. 2-7. §-a szerint aspiráns képzésben rész vesz.

- Magyarországon végzett: N I N C S
- Szovjetunióban védett:
 - Ábent Ferenc, Duró Lajos, Szarka József, Székely Endréné

2) A 9. §.a) alapján, aki a kandidátusi vizsgát az OTKB külön engedélye alapján letette, értekezést készített és annak tételeit az OTKB által kijelölt bizottság előtt megvédte

- Ágoston György, Bori István*, Földes Anna, Nagy Sándor.

3) A 9. §. b pont alapján, akinek az OTKB a nép javát szolgáló, régebben szerzett tudományos érdemek alapján a „tudományok kandidátusa” fokozatot adta:

Tettamanti Béla 68, Várkonyi Hildebrand Dezső 64, Vida Mária 36.é

* Kandidátus, de nincs dolgozata az MTA könyvtárában.

**MTA Pedagógiai Főbizottsága tagjai
az 1952 október 17. ülésének
jelentése szerint**

- Trencsényi Waldapfel Imre* (44 é) elnök
- Székely Endréné, Horváth Ilona (40 é) titkár
- Ágoston György (32 é)
- Csukás Zoltán* (52 é, állattenyésztő?)
- E. Kiss Sándor (38 é)
- Jóború Magda (33 é)
- Kovács József (40 é)
- Lázár György (28 é)
- Simonovits Istvánné (39 é)
- Szokolszki István (37 é)
- Tettamanti Béla, (68 é)
- Vida Mária (Székácsné) (36 é)
- Zádor Imre (?)

Átlag élekor: 40.6 é

* Nem pedagógus vagy pszichológus.

Név	Pártirányítás	Államigazgatás	Egyetem, ped. képző	Nev. Tud. kandidátusa 1956 előtt
Jóború Magda	MDP KV tagja	Miniszter h.		
Székely Endréné			MTA Ped. Főbiz. titkára	X
Kovács József		Miniszter h.		
Szokolszki István		KPTI ig.		
Simonovits Istvánné		OM		
Tettamanti Béla			Szegedi egyetem	X
Ágoston György			Szeged, Ped.Főisk. ig.	X
É. Kiss Sándor			Bp-i Ped. Főisk. Ig.	
Lázár György			ELTE	
Zádor Imre			Lélektani Intézet	
Vida Mária, Székácsné			Aspiráns ELTE	X

- A Ped. Főbizottságban állandó tagjai közül két nem pedagógus v. pszichológus szerepel.

Az többiek közül 1952-ben:

- egyikük a pártirányítás tagja;
- négyen az államigazgatás tagjai;
- az egyetemi, tanárképzésben és a lélektani dogozók közül- É. Kisstől eltekintve – aktív szakma politikai szerepet játszanak (Székelyné az SZKP XIX. kongresszus, Ágoston, Lázár az MDP 1950 határozat ismertetése, Szokolszki támogató levele).
- Kivétel van: Székácsné, Vida Mária
- Feltehetőleg mindenik párttag.

Az új elit a párt,-állam és szakmai szféra közös halmaza , ugyanannak a hálónak elemei!

AKADÉMIAI
LEVÉLTÁR

34

A Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Állandó Bizottságának
3 hónapos munkaterve.

A Bizottság az elkövetkező 3 hónapban foglalkozik:

- 1./ Az Akadémiai könyvkiadási tervben szereplő, még 1951-ben leadásra kerülő könyvek megvitatásával.
- 2./ A tervezett előadások előzetes megbeszélésével.
- 3./ A szovjet pedagógiát foglalkoztató elvi kérdések ismertetésével. /didaktikai és biológiai vita/.
- 4./ A magyar pedagógia egyes fontos kérdéseinek megvitatásával.
- 5./ A pedagógiai ösztöndíjasokkal, azok rendszeres és folyamatos beszámolóí alapján.
- 6./ A Magyar Tudományos Akadémia II. osztálya munkatervében szereplő, és a pedagógiát érintő szervezeti kérdésekkel.

október:

- ad 2./ Tettamanti Béla elvtárs tanulmányának megvitatása. /A kommunista nevelés elvi kérdései/ /Felelős: Tettamanti Béla/.
- ad 5./ Eötvös Loránd Tudományegyetem Neveléstudományi Intézetében dolgozó egy akadémiai ösztöndíjas beszámolója /Vinczö/ munkájáról. /Felelős Décsi Gyuláné/
- ad 6./ a./ A költségvetés részletes kidolgozásának megtárgyalása. /Felelős: Décsi Gyuláné/
b./ A Közoktatásügyi Minisztérium Nevelésügyi Főosztálya nevelési osztálya az Állandó Bizottságon munkaterréről, a munka összehangolása céljából, beszámol. /Felelős: Kovács József/
- ad 7./ Beszámoló a lélektani intézetek munkájáról. /Zádor Imre/

november:

- ad 2./ Zádor Imre elvtárs tanulmányának megvitatása. /A materialista pszichológiai helye és jelentősége/ /Felelős: Zádor Imre/.
- ad 1./ Hogyan segíti az uttörő mozgalom az iskolát könyv. /Agoston György/ megvitatása a 2 lektor és 2 korreferens véleménye alapján. /Felelős: Agoston György/.
- ad 5./ Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Neveléstudományi Intézetében dolgozó 2 akadémiai ösztöndíjas beszámolója munkájáról, /Ereczeg Erzsébet és Balogh Magda/ /Felelős: Décsi Gyuláné/.
- ad 6./ Az akadémiai folyóiratok kritikája. /Felelős: Décsi Gyuláné/.
- ad 3./ A szovjet didaktikai vita ismertetése és megvitatása. /Felelős: Székely Ilona, v. Jóboru Magda/
- ad 1./ Az olvasókönyv II. kötete tervezetének megvitatása. /Felelős: Tettamanti Béla/

december:

- ad 1./ A nevelés alapkérdései c. jegyzet /Lázár György/ megvitatása a lektorok és a 2 korreferens véleménye alapján /Felelős: Lázár György/.
- ad 5./ a./ A szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézetében dolgozó egy akadémiai ösztöndíjas beszámolója. /Király J./ /Felelős: Décsi Gyuláné/
b./ Feleki László ösztöndíjas beszámolója /Felelős: Agoston Gy-/
ad 6./ a./ Az intézetek 1951. évi tervteljesítésének megvitatása. /Felelős Décsi Gyuláné/
b./ A pedagógiai csoport kérdéseinek megvitatása.
- ad 7./ A bizottság következő 3 hónapos munkatervének megvitatása.

A szférák együttműködésének néhány este, a Főbizottság munkaterve alapján 1950

- 1 Székelyné v. Jóború Magda beszámol a szovjet didaktika vitáról.
- 2 Kovács József a OM Nevelésügyi Főosztálya és a Ped. Főbiz. munkájának összehangolásáról számol be.

Aktuálpolitikai ügyek pedagógizálása

- 1 Ágoston György: Hogyan segíti az úttörőmozgalom az iskolát?
- 2 Zádor Imre: A materialista lélektan: Pavlov, Micsurin materializmusa (1950)

Tettamani Béla: A kommunista nevelés elvi kérdései.

II. A pedagógia új elméleti lapja a Pedagógiai Szemle 1951. 1. számának szerkesztőbizottsága

Kékkel jelölve az MTA Pedagógiai Főbizottság
tagjainak nevét

Név	Pártirányítás	Államigazgatás	Egyetem, ped. képző
Vaszkó Mihály (30 é) Főszerk.		Oktatásügyi Min. pedagógusképző főosztály vezető	
Jóború Magda (32 é)	MDP KV tagja	Miniszter h.	
Kovács József (39.é)		Miniszter h.	
Simonovits Istvánné (38 é)		Oktatásügyi Min.	
Szokolszki István (36 é)		KPTI ig.	
Balogh Elemér (34 é)	MDP Pártiskola		
Orbán László (39 é)		Oktatásügyi Min. Csoportfőnök	
Trencsényi Waldapfel Imre (43 é)		MTA, ELTE rektor	
Lázár György (27 é)			ELTE
Davida Leóné (55 é)		KPTI tsz. vezető	
Köves Károly (48 é)			Bp-i Ped Főisk. vez. tanár

Tehát:

- Nagy az átfedés az MTA Pedagógiai Főbizottsága és a Pedagógiai Szemle Szerkesztő Bizottsága között (11-ből 6).
- 11 tagból 8 az államigazgatás vezető munkatársa,
- három fő Pártiskola és az ELTE és Budapesti Pedagógiai Főiskola tagja.

IV. Tömegszervezetek és a pedagógiai elit integrációja

- Nagy Sándor, (1955-ben kandidált)
- a Magyar Szovjet Társaság Pedagógiai (12.) Szakosztály elnöke 1950-től (Pécsi Ped. Főisk. tanára 1949-1952), az ELTE BTK Nev.-tud.-i tanszékének docense (1952?)
- Elnöki feladata: a szovjet pedagógia népszerűsítésének irányítása.

(Forrás: Online lekérdezések a levéltári fondokban)

1951-től MSZT lapja a 'Tanuljunk a szovjet pedagógusoktól'

- Kiadja: MSZT Pedagógiai Szakosztálya
Pedagógusok Szakszervezete
Közoktatásügyi Min. Tájékoztatási Osztálya
1954-től A KPTI

(1956-től a lap neve 'Pedagógia időszerű kérdései külföldön'.)

Összefoglalva

A intézményes hálózat, a pedagógiai elit diskurzusának tere az ötvenes évek elején

Három,

- hierarchikus viszonyban álló,
- egymásba fonódó, átjárható

intézményrendszerből állt 1951-52-ben

1) Politikai irányítás

- Párt apparátus (központi, területi, települési, munkahelyi pártszervezet)
- DISZ, Úttörő
- Szakszervezet
- Tömegszervezetek
 - Nőszövetség
 - Magyar Szovjet Baráti Társaság

2) Belügyi irányítás

3) Szakmai irányítás

- Minisztérium, KPTI (felügyelet, curr. contr.)
- Tudományos, MTA
- Pedagógus-, és tudósképzés intézményei.

**Köszönöm megtisztelő
figyelmüket**